

PAVLE ZIDAR: OČE NAŠ. S svojimi dosedanjimi literarnimi stvaritvami si je Pavle Zidar že izoblikoval mesto v mlajši slovenski povojni pisateljski generaciji; na svoj zanimivi in izvirni profil prozaista je opozoril predvsem s svojo prvo zbirko novel *Soha z oltarja domovine* in s svojim prvim romanom *Sveti Pavel*, ki oba pomenita pomemben dosežek v naši povojni literaturi, saj sta z izjemno pisateljsko prepričljivostjo, svojevrstno oblikovno in stilno zasnovo, predvsem pa z izvirnim, samoniklim izpovednim *novumom* pomembno dopolnila podobo naše povojne proze, umetniško učinkovito osvetlila nekatere boleče probleme naše polpreteklosti in predvsem tematsko obogatila naše literarno snovanje, zakaj zdelo se je, da sta kmetstvo in njegova zapletena socialna in moralna problematika skoraj že izginila iz območja naše zavesti, Zidar pa je tej témi uspešno dal spet tisti pomen, ki ji glede na našo socialno strukturo tudi gre. Predvsem roman *Sveti Pavel* pomeni v tem kompleksu zanimiv dosežek, saj je moralno-politična in eksistenčna protislovnost kmetiškega življa v prvih letih po vojni spregovorila v njem z veliko umetniško elokvenco in v plastičnih orisih presvetlila marsikak neljub družbenopolitičen pojav v teh letih zmot in pomot. In mimo te izpovedne ostrine odlikujejo *Sveti Pavel* še izredna pisateljska intenziteta, plastika posamičnih segmentov dela in s človečnostjo prežarjena notranja izpoved.

Oče naš* je nadaljevanje Svetega Pavla, zakaj zgodbo zastavlja prav tam, kjer jo prvi roman končuje. S tem je že precèj povedano: Zidar skuša tematiko in problematiko pravega romana samo še razširiti, jo poglobiti in jo osvetliti še z drugih gledišč. Takó vodi fabulativno še naprej zgodbe zagorjanskih vaščanov, ustavlja se tudi ob nadaljnji zaporniški usodi skrivača Debeveca, predvsem pa si prizadeva z nekakšno sintezo *licentiae poeticae* in historično objektivnostjo pokazati odnos med kmetom in oblastjo v času naše povojne zgodovine, ki je za kmeta najusodnejši, v času zadrugarstva in prepuščanja kmetove najelementarnejše lastnine, zemlje, oblasti. V to vodilno nit romana se vpletajo še nekatere folkloristično obarvane scene (predvsem vélika scena obsmrtnega bedenja), ki pa skušajo živo ponazoriti kmetovo eksistenčno problematiko. Že iz tega skopega orisa je razvidno, da je fabulativna plat drugega Zidarjevega romana dosti bolj nekompaktna, razbita, kakor pa velja to za *Sveti Pavel*, da ima celota sicer določen logični skupni imenovavec, da pa je to tudi vse in da so posamični deli romana nanizani drug ob drugega brez neke strogo notranje strukturalno-vsebinske potrebe, brez tiste zakonitosti, ki jo mora imeti že po znanih literarnoteoretičnih ugotovitvah sleherni roman. Tako se zdi Oče naš bolj ciklus tematsko povezanih novel kakor pa strnjeno in po logičnih zakonitostih grajeno romansko tkivo.

Druga pomanjkljivost Zidarjeve knjige pa je njena šibkejša izpovedna faktura, ki še zdaleč ne dosega Svetega Pavla, čeprav je glede na svoj namen, glede na svoje ambicije zastavljena dosti bolj široko in skuša zaobseči širše doživljajsko območje. Še posebej opazno je to v dveh pasajah, ki sta v svoji osnovi sicer res zgolj formalni eksperiment, a se po namenu bistveno vključujeta v izpovedno tkivo Zidarjevega teksta: to sta obe mesti, kjer v dognanje romana samega neposredno stopa avtor s svojimi opazkami in svojimi problemi,

* Pavle Zidar: Oče naš. Obzorja 1967.

ki imajo pravzaprav le bolj malo zveze s samo vsebino. Formalno nam ta princip vključevanja avtorjeve osebnosti ni prav nič neznan, saj ga je mōč v literaturi dvajsetega stoletja (in celo v slovenski) pogosto srečati. Vendar so pričujoče avtorjeve interpolacije pomota že s stilnega gledišča, zakaj prav nič ne sodijo v bolj ali manj realistično tkivo romana in s svojim formalističnim precioznoštvom slejkoprej samo zabrisujejo njegovo osrednje izpovedno hotenje. Še bolj pa nam postane to očitno, če skušamo analizirati miselno sporočilo teh interpolacij, ki pa ni samo izzivalno, ampak nam kaže Zidarjev notranji svet s take strani, kakršnega doslej sploh še nismo bili vajeni, saj je polno gneva na naše duhovne in politične razmere, ta gnev pa izpoveduje z nekakšno postcankarjansko zajedljivostjo. Seveda z distanciranjem od Zidarjevih pogledov na trenutno situacijo slovenskega duha nihče noče avtorju odrekati pravice do njih, in čeprav se nam zdijo nekolikanj sporni, je razumljivo, da so temu nakljub zanimiva dimenzija naše resničnosti. Vendar pa načenjajo tak svet, tako problemsko območje, ki nima z romanom kot celoto nobenega opravka, in že zato je zagotovo ta del Zidarjevega teksta docela odveč; in bilo bi mnogo bolje, ko bi ta svet in to problemsko območje postala izpovedno središče kakega novega Zidarjevega besedila; v njem bi se lahko tudi celoviteje izrazila.

Že omenjena strukturalna razrahljanost Zidarjevega romana pa napoveduje tudi osrednjo pisateljsko odliko pričujoče knjige: izredno literarno plasticiteto posameznih pasaž, notranjo intenziteto velikih podob (spet je treba omeniti tisti del obsmrtnega bedenja, ki ni povezan z župnikovimi disputi in razglabljanji o iskanju in neiskanju Boga) in precej domišljeno jezikovno podobo knjige. Tu je Zidar pokazal svoje pisateljsko znanje, saj je vsa sredstva, ki jih uporablja pri snovanju in omišljanju svoje literarne izpovedi, uspešno združil v eno samo skupno značilnost: kolikor je le mogoče približati življenjsko območje slovenskega kmeta bravcu, ga naslikati nazorno, z vso tisto hrapavostjo (ki uspešno niha med skrajnje grobim naturalizmom in nekolikanj privzdignjenim, sicer resda precēj tradicionalnim, pa zato nič manj pristnim realizmom) in okornostjo, ki je lupina kmetovih notranjih eksistenčnih problemov. In še prav posebej se mu je posrečilo nekaj, česar v njegovih prejšnjih knjigah (razen morda rahlo nakazano v potopisu Karantanija) doslej še nismo srečali: to je uporaba ironije kot tistega stilnega in izpovednega pripomočka, ki lahko z večjo adekvatnostjo razgali bistvo neke reči, nekega pojava. Ta princip je Zidar večče uporabil pri slikanju partijskega sestanka povojnih proletarskih aktivistov, ki skušajo svoje maloumne ideje narediti za edino pravo bistvo tega sveta. V vseskoz ironično predihnjenem, pa zato nič bolj filigranskem, nič manj krvavo resničnem orisu tega žalostnega obdobja našega socialističnega osveščanja je Zidar skoraj dialektično jasno razkril nekatera osnovna gibala toge samogibnosti naše aktivistične polpreteklosti in prav zategadelj sodi ta del teksta med vsebinsko in izpovedno najmočnejša mesta Zidarjevega besedila. Obenem pa je to tudi dokaz, da se je tematsko območje, ki ga načenja Sveti Pavel in deloma nadaljuje Oče naš, v Zidarju pravzaprav že sklenilo in je v tem območju avtor svoj pisateljski namen že do kraja izčrpal, pa četudi konec romana nikakor ne razodeva, da bi bil roman pravzaprav definitivno končan, saj je konec abrupten, da pušča enega bistvenih problemov, problem kmetovega prilagajanja novemu družbenemu redu, docela nerazrešen.

Takó je Zidarjev roman Oče naš pravzaprav nekakšno vmesno, prehodno delo, četudi glede na svoj namen to ne bi smel biti. Formalno je nekje na sredi

med Zidarjevimi novelami in med njegovim prvim romanom, vsebinsko je nestrnen in nekompakten, stilno pa pomeni zanimiv prelom v Zidarjevem dosedanjem snovanju in naznanja določen premik, tematski in oblikovni. Žal, vse kvalitete pričujočega teksta tega vtisa ne morejo zamegliti in takó ostaja Oče naš poleg Svetega Pavla bolj nekakšno dopolnilo kakor pa logično umetniško in izpovedno nadaljevanje zastavljene téme.

Borut Trekman

PAVLE ZIDAR: MARIJA MAGDALENA. Ob pričujoči Zidarjevi knjigi* se pravzaprav v glavnem sprašujem o njenem namenu, o tem, kaj skuša upodobiti, katero moralno in intimno človeško problematiko hoče načeti in kaj hoče biti po svojem izpovednem kontekstu. In bolj ko razmišljam, manj jasni so moji odgovori na retorična vprašanja, ki si jih nenehno zastavljam, ki pa niso samo retorična, ampak so mišljena naravnost in odkrito. Skušam zbrati ta svoja premissljanja v eno točko, skušam jih sestaviti v celoto, skušam jih skleniti v določeno sodbo (ne obsodbo), jim dati rep in glavo in si odgovoriti, a bolj ko to poskušam, manj in manj mi gre spod rok:

Zidarjeva Marija Magdalena je koj po svojem izidu postala knjižnični bestseller, bravci si jo podajajo iz rok v roke in dobiš jo samo prek zvez (na srečo je pri nas še ostala v veljavi srednjeevropska navada, da dobi recenzent svoj recenzijski izvod, na srečo, pravim, ker drugače bi se težko prikopal do te knjige). Razlogi za to nenavadno dejstvo, da postane kakšno izvirno slovensko delo knjižnični bestseller, ki pušča za sabo vse romane Karla Maya in vse nazarensko debele pripovedi Anne in Sergeja Golona o zgodah in nezgodah omamno lepe Angelike, so zvečine jasni; v Zidarjevi knjigi o usodi (kvazi) malomeščanskega zakona je precēj spotakljivih mest, ki izredno naturalistično in z jezikovno drastiko prikazujejo spolne dogodivščine junakinje, in že to dejstvo je za spolno precēj sramežljivo slovensko prozo (z nekaj izjemami v zadnjem času) zelo presenetljivo. Interpolacije nekakšnih (spet) malomeščanskih obsodb nekaterih novih, avantgardnih pojavov v slovenski kulturi in literaturi pa obsodb (jasno, da vnovič nekako malomeščanskih) nekaterih vidnih osebnosti te naše kulture je prav tako nekolikanj presenetljiva plat Zidarjeve knjige (čeprav bistveno manj presenetljiva), a po mojem globokem prepričanju to ni razlog za podajanje iz rok v roke, zakaj večino Slovencev vse te reči prav malo zanimajo. Tako je torej spolnost tista, ki privablja bravce in jim buri njihovo domišljijo; dvomim tudi, da bi bilo to lahko še kaj drugega, zakaj drugega v Zidarjevi knjigi pravzaprav res ni.

In če je že spolnost tista, potem se pač moramo ustaviti pri nji. Noben puritanec nisem in niti najmanj se ne zgražam, zakaj dobro vem, če je literatura umetniški odsev človekovega družabnega in osebne statusa in življenja, je seveda nujno seveda, da v tej literaturi zadobi svoje ustrezno mesto tudi spolnost, ker je leta pač ena osnovnih dimenzij našega življenja in doživljanja sveta. Ne lastim si seveda nikakega avtorstva tega stavka in še v sanjah mu nočem pripisati pomena kakega veleglobokega odkritja, zakaj to so znane reči in že kratka retrospekcija svetovne literature do današnjih dni nam to trditev lahko brez kakršnihkoli težav potrdi. Od Choderlosa de Laclosa do Hermanna

* Pavle Zidar, Marija Magdalena. Obzorja 1968.